

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА
АКАДЕМІЯ»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Магістерська програма «Політологія»

Тема: “Гене́за інформаційної автократії в РФ у період правління В.
Путіна”

дипломна робота

на здобуття академічного звання магістра політології

студента Турченюка Миколи Миколайовича

Науковий керівник

кандидат наук, старший викладач Єремєєв О. С.

Робота допущена до захисту в ДЕК рішенням кафедри політології
протокол №__ від _____ 2025р.

Завідувач кафедри _____

Київ – 2025 р

План

Вступ	3
Розділ 1. Теоретичні підходи до розуміння автократії та інформаційної автократії	8
1.1 Огляд профільної літератури	8
1.2 Поняття та характеристики інформаційної автократії	11
Розділ 2. Становлення інформаційної автократії в РФ.....	15
2.1. Інформаційна політика в Росії до 2022 року	15
2.2. Відповідність режиму Путіна ознакам інформаційної автократії	27
Розділ 3. Еволюція інформаційної автократії в інформаційну диктатуру 2022 – 2025 рр.....	35
3.1. Репресивні практики інформаційного контролю під час війни: медіа, цифрові технології та інтернет	35
3.2. Становлення інформаційної диктатури: нова якість авторитарного режиму Росії.....	46
Висновки	51
Список літератури	55
Анотація.....	65

Вступ

Актуальність теми. Дослідження феномену інформаційної автократії є надзвичайно актуальним у контексті сучасних глобальних політичних процесів, особливо з огляду на трансформацію політичного режиму Російської Федерації в умовах повномасштабної війни проти України, розпочатої 24 лютого 2022 року. Росія під керівництвом Володимира Путіна демонструє унікальний приклад еволюції авторитарного управління — від контрольованого плюралізму та маніпуляції громадською думкою до формування жорсткої інформаційної диктатури, що ґрунтується на тотальному контролі інформаційного простору, цифрових репресіях і масовому поширенні пропаганди.

Актуальність теми посилюється тим, що внутрішні інформаційні механізми цього режиму тісно пов'язані із зовнішньою агресією, включаючи інформаційну війну, гібридні загрози та втручання в глобальні демократичні процеси на користь інтересам російського керівництва, а також для політичної дестабілізації суспільств цих країн. Така форма авторитаризму становить небезпеку не лише для української державності, а й для міжнародної системи безпеки та свободи інформації загалом.

Крім того, багато демократичних держав протягом тривалого часу недооцінювали загрози, які походять від інформаційних автократій, обираючи стратегії умиротворення або взаємодії з псевдодемократичними режимами. Аналіз трансформації режиму Володимира Путіна дозволяє глибше зрозуміти механізми функціонування авторитарних систем у цифрову епоху та сприяє розробці ефективних стратегій для міжнародних

організацій, урядів і громадянського суспільства з метою протидії авторитаризму та захисту демократичних цінностей

Об'єкт дослідження. Політичний режим у Російській Федерації під керівництвом Володимира Путіна як приклад сучасної інформаційної автократії.

Предмет дослідження. Еволюція режиму В. Путіна як сучасної інформаційної автократії в контексті повномасштабної війни, контролю над електронними медіа, цифрових репресій та поширення політичної пропаганди.

Мета дослідження. Виявити трансформацію політичного режиму Росії від інформаційної автократії до інформаційної диктатури в умовах повномасштабної війни РФ проти України в контексті інформаційного контролю як головного інструменту утримання влади.

Завдання дослідження:

1. Визначити поняття автократії та інформаційної автократії
2. Оцінити інформаційну політику в РФ під керівництвом В. Путіна до 2022 р. з точки зору рис інформаційної автократії.
3. Виявити відповідність політичного режиму в Росії під керівництвом Володимира Путіна ключовим аспектам інформаційної автократії.
4. Виявити роль контролю медіа, цифрових репресій та маніпуляції громадською думкою у зміцненні режиму Володимира Путіна.
5. Описати репресивні практики російського уряду та контроль над інтернет-платформами, ЗМІ та телеканалами.
6. Виявити ознаки переходу від інформаційної автократії до інформаційної диктатури.

Ступінь наукової розробленості. Тема інформаційної автократії є відносно новою в політичній науці, але вже набула значного розвитку. Основу досліджень становлять праці таких авторів, як Сергію Гур'єв та Даніель Трейсман, які запропонували концепцію «інформаційної автократії» як модернізованої форми недемократичного правління, що базується на маніпуляції інформацією замість репресій. Поглиблений аналіз цифрових інструментів контролю, пропаганди, цензури та маніпуляції громадською думкою в авторитарних режимах представлений також у працях дослідників цифрового авторитаризму. Водночас питання еволюції інформаційної автократії в умовах війни або зовнішніх криз досі лишаються недостатньо дослідженими.

Література та джерела.

«The new autocracy : information, politics, and policy in Putin's Russia»

Автор — Даніель Трейсман. У роботі аналізується феномен інформаційної автократії, що став поширеним у XXI столітті: замість терору вона спирається на цензуру, контроль ЗМІ, кооптацію еліт і сучасні інформаційні технології для зміцнення влади.

«Theory of Informational Autocracy»

Автори — Сергій Гур'єв і Даніель Трейсман. У статті вони доводять, що сучасні диктатори тримаються при владі не через насильство, а через маніпулювання інформацією, створюючи образ компетентності та використовуючи пропаганду, цензуру й кооптацію для контролю над суспільством.

«Informational autocrats»

Робота Сергія Гур'єва та Данієля Трейсмана аналізує сучасні авторитарні режими, які замість відкритого насильства обирають маніпуляції з інформацією. Вони імітують демократичні практики, культивують образ компетентності й використовують цензуру для маскування репресій. Такий підхід зумовлений модернізацією, зростанням освіченості та глобальним рухом за права людини

Методологія. У дослідженні використано міждисциплінарний підхід, що поєднує концепції політичної науки, медіазнавства та теорії авторитаризму. Основу методології становить теоретична рамка інформаційної автократії, розроблена Сергієм Гурієвим та Данієлем Трейсманом. Ця концепція пояснює, як сучасні авторитарні режими використовують контроль над інформацією як альтернативу прямим репресіям, маніпулюючи громадською думкою через підконтрольні медіа та обмежуючи доступ до альтернативних джерел.

Методи дослідження. *Дискурс-аналіз* використано для дослідження використано аналіз офіційних документів Росії. Увага приділена актам, що посилюють цензуру та обмежують свободу слова. *Якісний контент-аналіз* медіа застосовано для роботи з онлайн-ресурсами та соціальними медіа: РБК, «Meduza», телеграм-каналу «Роскомнадзору», заявами Google та баз даних заблокованих VPN-сервісів. *Метод порівняльного аналізу* застосовується для порівняння методів інформаційного контролю в Росії до та після початку повномасштабної війни проти України, змін підходів до медіа. *Метод кейс-стаді* застосовується для аналізу конкретних випадків застосування інформаційних репресій, зокрема блокування ЗМІ, переслідування журналістів і активістів, заборона іноземних медіа та контроль за інтернет-платформами. Прикладом слугує аналіз даних про блокування Ютуба, «Эхо Москвы», «Meduza», «Новая газета», «Радио Свобода» та інших соцмереж та медіа.

Розділ 1. Теоретичні підходи до розуміння автократії та інформаційної автократії

1.1 Огляд профільної літератури

«The new autocracy : information, politics, and policy in Putin's Russia»

В ній розкривається питання що таке Інформаційна автократія (англ. Informational Autocracy - IA) - який став поширеним на початку XXI століття. На відміну від традиційних автократій, де основний акцент робиться на терорі та масових репресіях, інформаційні автократії використовують інструменти цензури, контроль за незалежними ЗМІ, кооптацію інформаційної еліти, а також сучасні інформаційні системи для посилення влади та стримування опору. Ключовим аспектом цих режимів є створення образу компетентної влади, що сприяє легітимації їхнього правління. Цей підхід показує, як сучасні автократії адаптуються до умов інформаційного суспільства, використовуючи не насильство, а маніпуляцію інформацією для збереження стабільності та контролю.

Що є важливим для моєї роботи, також там є розкриття теми еволюції автократій. У літературі з авторитарних режимів висвітлюються суттєві зміни в тактиці та стратегії сучасних диктаторів порівняно з тиранами XX століття, такими як Гітлер, Сталін, Мао і Пол Пот, які поклалися на масове насильство, ізоляцію та ідеологію для утримання влади. Автори відзначають, що новий тип автократії, сформований наприкінці XX століття, адаптований до умов глобалізації та прозорих кордонів. Режими на зразок перуанського під керівництвом Альберто Фухіморі та угорського під керівництвом Віктора Орбана утримують владу без ізоляції та масових репресій, надаючи перевагу вибірковому контролю над приватними медіа та створенню атмосфери антизахідних настроїв замість повноцінної політичної ідеології.

Ці нові автократії часто формально зберігають демократичні риси, такі як вибори, на яких переможцями виходять лояльні до режиму політики. Замість фізичного знищення опонентів вони використовують репресії в м'якшій формі — короткострокові арешти, дискредитацію та примусову еміграцію, уникаючи масових вбивств. Економічні труднощі в таких режимах призводять до зростання цензури й пропаганди, що допомагає зберігати владу, але доступ до інформації та економічна криза можуть зрештою похитнути їхні позиції.

Дослідження сучасних інформаційних автократій висвітлюють зміну фокусу таких режимів із застосування насильства на маніпуляцію суспільною свідомістю. У традиційних диктатурах насильство було основним інструментом контролю, але сучасні інформаційні автократії, як зазначають автори, зосереджуються на створенні ілюзії компетентності правителя через пропаганду, цензуру і підкуп еліт. У такий спосіб суспільству нав'язується уявлення про владу як ефективну й компетентну, що стримує опозицію і знижує необхідність у відкритих репресіях.

Значну роль у цих режимах відіграють інформаційні технології. На ранніх етапах їхнє розповсюдження (блоги, інтернет-ЗМІ, соцмережі) створювало загрозу для авторитарних режимів, розмиваючи цензурні бар'єри. Однак із розвитком технологій, особливо з поширенням штучного інтелекту та аналізу великих даних, вони стають інструментом контролю, формуючи в суспільства спотворене сприйняття реальності, яке вигідне режиму. Автори підкреслюють, що в умовах економічного спаду інформаційні автократії посилюють пропаганду та цензуру, використовуючи їх як засоби для підтримання стабільності.

Важливим аспектом є роль еліт у підтримці режиму. Інформаційні автократії досягають стабільності за рахунок кооптації еліт або через цензуру

незалежних медіа, обираючи найбільш вигідний варіант для запобігання поширенню небажаної інформації. Це дозволяє режимам, з одного боку, уникати застосування насильства, а з іншого – ефективно зберігати контроль над суспільством.

«Theory of Informational Autocracy»

Стаття «Теорія інформаційної автократії» стверджує, що сучасні диктатори утримують владу не через відкрите насильство чи жорсткий ідеологічний примус, а завдяки тонкому маніпулюванню інформацією. Цей підхід дозволяє їм створювати образ компетентності й доброзичливості, забезпечуючи таким чином суспільну легітимність і підтримку серед населення. Модель інформаційної автократії інтегрує елементи теорії сигналів, де інформована еліта відіграє вирішальну роль у формуванні громадської думки через незалежні засоби масової інформації. Водночас автократ застосовує пропаганду, цензуру та кооптацію для управління інакомисленням, забезпечуючи собі збереження контролю над суспільством. Рівновага між цими динаміками визначає, чи матиме режим перспективу переходу до демократії, залишиться інформаційною автократією, чи ж перетвориться на відверту диктатуру. Це, своєю чергою, залежить від чисельності інформованої еліти та значних витрат, які диктатор повинен нести для постійного маніпулювання медіа й утримання під контролем громадської думки.

«Informational autocrats»

Наукова робота «Інформаційних автократів», сформульована Сергієм Гур'євим та Даніелем Трейсманом, стосується сучасних авторитарних режимів, які надають перевагу маніпуляціям з інформацією перед відкритим насильством та ідеологічною індоктринацією для утримання влади. Ці режими культивують образ компетентності та державної служби, часто імітуючи демократичні практики, такі як вибори та законодавчі органи, і водночас застосовуючи витончені методи цензури, щоб приховати жорстокість держави

та інакомислення. Цей зсув в авторитарному управлінні пояснюється такими факторами, як економічна модернізація, підвищення рівня освіти та глобальний рух за права людини, які разом підвищують витрати на традиційні репресії і вимагають більш тонкого підходу до контролю.

1.2 Поняття та характеристики інформаційної автократії

Автократія — це форма політичного режиму, де найвища державна влада належить одному суб'єктові (монарху, вождеві, фюреру, дуче, каудильйо тощо). Цей суб'єкт є джерелом і носієм суверенітету державної влади, має вищу законодавчу, виконавчу й судову владу, його термін перебування при владі законодавчо необмежений або визначається самим правителем. Підлеглі цілковито залежать від волі верховного правителя, відсутній контроль суспільства за його діяльністю. Населення (зокрема, економічно панівний клас) прямої правової участі в утворенні державних органів не бере або його участь має формальний характер й істотно не впливає на функціонування державних інститутів. [6]

Термін "*інформаційна автократія*" був детально розглянутий економістом Сергієм Гурієвим та політологом Даніелем Трейсманом. Вони описують його як форму авторитаризму, де лідери маніпулюють інформацією для збереження влади, не покладаючись на явне насильство чи ідеологію. На відміну від традиційних автократій, які використовували терор або ідеологічний контроль, інформаційні автократи орієнтуються на переконання громадян у своїй компетентності через маніпуляцію медіа, уникаючи широкомасштабних репресій. [51, с. 2]

У своїх публічних виступах, зокрема під час лекції в Університеті Нархоз в Алмати, Сергій Гурієв більш конкретизує механізми функціонування такого типу режимів. За його словами, сучасні диктатори — це інфоавтократи, які утримують владу за допомогою системної цензури, придушення або

маргіналізації незалежних медіа, кооптації поінформованої еліти та забезпечення силових структур ресурсами для запобігання протестам. Важливим елементом у цій конфігурації є розмежування між більшістю населення, яке формує уявлення про реальність через контрольовані медіа, та так званою «елітою» — не в соціально-класовому, а в епістемологічному сенсі. Це — освічена, поінформована меншість, здатна критично оцінювати політичну ситуацію та розрізняти маніпуляції.

Теорія інформаційної автократії демонструє, що така форма режиму переважає над застарілими, відверто репресивними моделями лише за певних умов. Поінформована еліта має бути достатньо чисельною, щоб її не можна було залякати масовими репресіями, але водночас не настільки великою, аби влада не змогла її купити або ізолювати інформаційно. Саме за такого балансу інфоавтократ може успішно утримувати владу, спираючись на два ключові ресурси — гроші та контроль над інформаційними потоками.

Якщо фінансовий ресурс є зрозумілим і стабільним фактором, то інформаційні технології — значно менш передбачувані. Адже вони можуть не лише посилювати контроль, а й підривати його, створюючи нові можливості для організації опору: від створення альтернативних медіа до координації протестів через соціальні мережі та месенджери. У цьому контексті постає принципово важливе, але поки що недостатньо досліджене питання: чи працюють цифрові технології більше на користь інфоавтократів, чи, навпаки, сприяють демократичному спротиву? У працях Гурієва та Трейсмана, як і в рамках теорії загалом, відповідь на це питання поки що лишається відкритою. Автори зосереджують увагу насамперед на традиційних медіа — телебаченні та друкованій пресі, тоді як роль інтернету, блогосфери та цифрової публічності залишається поза аналітичним фокусом. Це істотно обмежує пояснювальні можливості концепції в умовах цифрової трансформації політичної комунікації.[12]

Для подальшого визначення, чи є Путінський режим інформаційною автократією, нам потрібно розуміти, які ознаки притаманні цьому політичному режиму.

По-перше, замість терору чи індоктринації правителі забезпечують своє виживання через маніпуляцію інформацією, створюючи у громадян хибну віру у свою компетентність та піклування про суспільне благо. Це сприяє формуванню раціональної, але помилкової віри в ефективність правителів.

По-друге, інформаційні автократи часто імітують демократичні процеси, такі як проведення виборів, при цьому фальсифікуючи або навіть відверто підмінюючи результати, щоб створити видимість демократичного управління та легітимності, що дозволяють їм дізнаватися про настрої населення і демонструвати свою силу як союзникам, так і противникам.

Третя ознака полягає у тому, що існує розрив у політичних знаннях між "інформованою елітою" та загальним населенням: еліта розуміє обмеження некомпетентного правителя, а громадськість піддається пропаганді. Високоосвічені люди в авторитарних державах критичніше ставляться до уряду і краще усвідомлюють цензуру в ЗМІ. [51. с. 2]

Четверта ознака – зменшення насильства. Сучасні інформаційні автократи значно рідше використовують прямі силові репресії, порівняно з їхніми попередниками, часто приховуючи випадки державного насильства.

П'ята ознака: сучасні інформаційні автократії часто відходять від традиційних, чітко сформульованих державних ідеологій (комуністична, нацистська тощо), які були характерні для тоталітарних режимів минулого. Замість того, щоб спиратися на велику, централізовану ідеологічну систему, яка охоплює всі аспекти суспільного життя, сучасні автократії, як правило, використовують набір фрагментарних наративів, які є менш структурованими та більше орієнтованими на прагматичні цілі утримання влади та стабільності. [51, с. 23]

Отже, інформаційна автократія є сучасною формою авторитарного управління або навіть диктаторського як зазначає Сергій Гур'єв, основою якої є маніпуляція інформацією та використання гнучких і фрагментарних наративів для утримання влади. Вона вирізняється унікальними ознаками, такими як створення хибної віри у великій кількості громадян у компетентність правителя, імітація демократичних процесів, розрив у політичних знаннях між елітою та громадськістю, зменшення відкритого насильства і відхід від традиційної для індустріального суспільства структурованої ідеологічної доктрини.

Ці ознаки не лише дозволяють лідерам інформаційних автократій зберігати контроль над суспільством, але й створюють ілюзію стабільності та легітимності. Наведені характеристики формують основу для розуміння та аналізу функціонування таких режимів, що особливо актуально для дослідження політичної системи Росії під керівництвом Володимира Путіна.

Розділ 2. Становлення інформаційної автократії в РФ

2.1. Інформаційна політика в Росії до 2022 року

Щоб з'ясувати, чи була Російська Федерація інформаційною автократією до початку повномасштабної війни з Україною 24 лютого 2022 року, необхідно проаналізувати її інформаційну політику в період правління Володимира Путіна, яке розпочалося у 2000 році.

Уже на початку 2000-х відбулася фактична націоналізація основних російських телевізійних каналів — прикладами цього є справа з НТВ, а також контроль над ТНТ і "НТВ-Плюс". Ці колись хоча б частково незалежні медіа були трансформовані у рупори кремлівської пропаганди, ставши важливим механізмом зміцнення путінського режиму.

Основне завдання медіа, підконтрольних адміністрації В. Путіна, полягає у просуванні урядової політики. Події 2013–2014 років, зокрема криза в Україні та початок неоголошеної війни Росії проти неї, стали свідченням величезного мобілізаційного потенціалу пропагандистських структур, створених у сучасній Росії. У технологічному сенсі ця пропаганда є класичним прикладом експлуатації соціальних страхів, передусім через формування образів уявних зовнішніх і внутрішніх ворогів.

З початком гібридної агресії Росії проти України основна увага у медіа почала приділятися зовнішнім ворогам. У першу чергу це Сполучені Штати Америки, які в риториці кремлівської пропаганди постають як стратегічний супротивник РФ та ініціатор демократичних змін і проєвропейського вектора в політиці України. Внутрішні противники російського режиму подаються як свідомі або несвідомі пособники зовнішніх ворогів — у цю категорію зараховують насамперед лібералів. Пропаганда, побудована на ідеї зовнішньої загрози, виконує кілька важливих функцій. По-перше, вона

сприяє політичній мобілізації та консолідації суспільства навколо боротьби з вигаданими "ворогами", особливо в умовах, коли в РФ відсутнє поняття національної держави як об'єднувальної цінності, а також слабо розвинуті інститути демократії, громадянські права й свободи. По-друге, риторика війни дозволяє зміцнити авторитарну владу президента та його найближчого оточення, надаючи їй вигляд легітимності. І по-третє, такий підхід знімає з уряду відповідальність за внутрішні соціально-економічні негаразди, перекладаючи провину за них на зовнішні сили.

Інформаційна картина світу, що транслюється медіа, апелює не до логіки чи фактів, а до базових інстинктів і страхів аудиторії. Вона формує архаїчну модель мислення, в якій світ поділяється на «своїх» і «чужих», підкріплюючи концепцію змови та «особливої місії Росії». У такому стані колективної свідомості суспільству вже не потрібні факти чи логічне мислення — воно стає зручним об'єктом для маніпуляцій, поширення дезінформації та політичного впливу, бо емоції переважають над раціональністю.[29.с 108-109]

Якщо у 1989 році лише 1% респондентів вважали, що Росія має ворогів всередині країни чи за її межами, то вже в період з 1999 по 2002 рік цей показник зріс до 65–70%, при чому до списку "ворогів" потрапили країни НАТО, Китай, демократи та мусульмани. За результатами соціологічного опитування 2018 року, 66% громадян вважали, що у Росії є вороги. А після анексії Криму в 2014 році та вторгнення російських і проксі-сил на схід України цей показник зріс до 84%.[3]

Згідно з індексом свободи преси за 2018 рік, Російська Федерація посідала 148-ме місце серед 180 країн світу, як і протягом двох попередніх років. Цей індекс, укладений міжнародною неурядовою організацією «Репортери без кордонів», базується на оцінці рівня свободи ЗМІ в

конкретній країні, а також на аналізі зусиль влади щодо її забезпечення. Експерти характеризують ситуацію зі свободою інформаційного простору в Росії як таку, що є «задушливою» для незалежної журналістики. Вони наголошують, що тиск на незалежні медіа значно посилюється після повернення Володимира Путіна на посаду президента у 2012 році. Влада почала ухвалювати жорсткі закони, здійснювати блокування веб-сайтів, а провідні незалежні інформаційні ресурси опинилися під прямим контролем держави або були витіснені з медійного поля. Оскільки телеканали виконують роль трансляторів державної пропаганди, середовище стає дедалі менш сприятливим для тих, хто намагається поставити під сумнів новий патріотичний або неоконсервативний дискурс, або просто дотримуватися стандартів якісної журналістики. Найбільші правозахисні неурядові організації були визнані «іноземними агентами». Водночас вбивства і фізичні напади на журналістів залишаються безкарними. Окремо зазначається, що Чечня та анексований у 2014 році Крим перетворилися на інформаційно ізольовані «чорні діри», з яких надходить вкрай обмежена та контрольована інформація. [29, с. 110; 62]

На сьогоднішній день у сучасній Російській Федерації завершено формування централізованого механізму державної інформаційної політики, управління яким здійснюється з єдиного, орієнтованого на уряд, центру. Всі основні федеральні телевізійні канали та радіостанції цілковито підтримують політичну лінію Кремля. Практично не залишилось незалежних регіональних медіа: їхній вплив у публічному просторі зведено до мінімуму, а самі вони маргіналізовані.

Станом на 2018 рік аналіз ситуації із розвитком регіональних ЗМІ вказує, що лише в 39 регіонах Росії досягнуто достатнього рівня, який дозволяє медіа функціонувати як повноцінні суспільні інститути. У більшості регіонів країни, в найкращому разі, розвиваються лише окремі елементи

цієї інституції, а деякі медіа-простори перебувають у вкрай занепадницькому стані.

Крім того, в медіапросторі 28 суб'єктів РФ спостерігалася мінімальна критика на адресу влади, а в 15 регіонах критичні матеріали були повністю відсутні. У 27 регіонах зафіксовано помірний рівень критики, у 23 — низький, і лише в семи регіонах можна говорити про високий рівень критичності в ЗМІ. [31]

У Росії незалежні засоби масової інформації, так само як і громадські організації, що не підконтрольні владі, регулярно зазнають тиску з боку державних структур. У більшості випадків це призводить до зміни редакційної політики або навіть до повної зміни власників медіа. Наприклад, після офіційного попередження з боку «Роскомнадзора» 3 грудня 2014 року головного редактора «Лента.ру» Галіну Тимченко було звільнено. У результаті видання, як і раніше незалежна «Афіша.ру», припинили критику на адресу уряду. [36]

Ще одним показовим випадком стала кримінальна справа, порушена 11 травня 2016 року проти медіахолдингу РБК за обвинуваченням у шахрайстві. Цей крок був пов'язаний із посиленням тиском на власника холдингу, групу «ОНЭКСИМ» на чолі з Михайлом Прохоровим. Причиною тиску стали публікації журналістських розслідувань, які мали потенціал завдати репутаційної шкоди особисто Володимиру Путіну. [38]

У деяких випадках критику влади все ж дозволяли, що, серед іншого, пояснювалося прагненням держави створити враження наявності свободи слова в країні. Зазвичай йдеться про доволі вузьке коло аудиторії ліберально налаштованих інтернет-ресурсів. Серед найвідоміших

майданчиків ліберальної орієнтації (хоча фізично вони не завжди розміщені на території РФ через блокування «Роскомнадзором») можна назвати: «Ежедневный журнал», Colta.ru, Newsru, «МБХ медиа», «Росбалт», «Грани.ру», «Слон.ру», «Собеседник», «Медуза», The New Times; з друкованих ЗМІ: «Независимая газета», «Ведомости», «Новая газета»; з радіостанцій: «Эхо Москвы», «Радио Свобода». [29, с. 111]

За результатами дослідження тенденцій медіаспоживання населенням Росії за останні 5–7 років, телебачення залишається головним джерелом інформації для більшості громадян. Проте поступово відбувається трансформація структури отримання інформації, що особливо помітно серед молоді. В період з 2011 по 2016 рік популярність телебачення як основного джерела новин серед молоді зменшилася, тоді як популярність Інтернету – зросла. Телевізійні канали РФ орієнтовані на широку аудиторію і не розрізняють глядачів за політичними уподобаннями. При цьому держава остаточно припинила підтримку "незалежних" інформаційних платформ. У 2018 році молоді люди у 2–2,5 рази рідше за літніх дивилися аналітичні телепрограми. Серед опитаних, які критично ставляться до телеканалів і лояльних до уряду медіа, рейтинги відрізняються суттєво. Рейтинги телеканалів і довіра до влади взаємопов'язані. Можна стверджувати, що не стільки політичні уподобання визначають вибір каналів, як сам факт того, чи дивиться людина федеральні канали.

Серед онлайн-джерел новин першість належить новинним агрегаторам – Яндекс.Новини та Mail.ru News. За останні чотири роки активність користування соціальними мережами у Росії зросла до 55% загального населення. Приблизно троє з п'яти росіян користуються соціальними мережами щодня або майже щодня. У наймолодшій віковій категорії 93% опитаних користуються соцмережами принаймні кілька разів на тиждень. Найбільш популярними залишаються «Однокласники» та «ВКонтакте».

Близько чверті молодих росіян дивляться відеоблогерів. Хоча найчастіше переглядаються розважальні канали, існують і ті, що торкаються політичної тематики та шукають нові формати взаємодії з молодіжною аудиторією.

Протягом чверті століття соціологічних досліджень кількість тих, хто читає щоденні або майже щоденні газети, зменшилася у 13 разів і становить нині лише 5%. Найбільш популярними серед друкованих видань є таблоїди і регіональна преса. Приблизно кожен п'ятий росіянин читає різні типи місцевих газет. Аудиторія якісних аналітичних видань складає лише 1–2% населення. Попри широке поширення Інтернету, щонайменше дві третини росіян потенційно мають доступ до альтернативних точок зору. Хоча деякі ресурси заблоковані, за умови використання VPN більшість з них залишається доступною. Утім, постійно звертаються до принаймні одного незалежного джерела лише близько 25% жителів країни, а в Москві — до 50%. Ще менше людей цілеспрямовано використовують декілька незалежних джерел (більше двох) — таких усього близько 6% по країні. Як правило, ці особи мають вищий рівень освіти і доходів, менше підтримують уряд і більше — його опонентів. Проте навіть у цій групі більшість все одно схильна підтримувати чинну владу.

Згідно з даними на 2018 рік, рівень довіри до російських ЗМІ залишається досить високим порівняно з іншими державними інститутами. 41% населення довіряє ЗМІ. При цьому рівень довіри до телебачення є вищим, ніж до новинних агенцій (10%), інтернет-видань (19%) чи соціальних мереж (15%). Приблизно половина респондентів довіряє телебаченню, однак лише 10% довіряють йому цілковито. Половина опитаних вважає, що ЗМІ приховують частину інформації, особливо з соціально-економічних тем. Майже половина сумнівається у здатності медіа відокремлювати правду від брехні. Стільки ж людей вважає, що самостійно можуть у цьому розібратися (лише 9% повністю впевнені у своїй здатності). Половина респондентів

переконані, що на федеральних телеканалах присутня державна цензура. Приблизно стільки ж вважають її необхідною, переважно для забезпечення військової безпеки та підтримки правопорядку.

Інтернет вважається менш надійним джерелом, ніж телебачення, але, на думку громадян, окремі теми в ньому висвітлюються більш об'єктивно. До таких тем належать: особисте життя посадовців, реальна економічна ситуація, критика зовнішньої політики Росії з боку Заходу, заяви опозиційних політиків тощо.[2] Водночас, упродовж останніх років російська медіасфера переживає економічний спад, що проявляється у зниженні рекламних доходів і відсутності індексації бюджетного фінансування. Скорочення як державного, так і приватного фінансування негативно впливає на розвиток ЗМІ. Зменшення обсягів фінансування може бути пов'язане зі зміною ставлення суспільства до ЗМІ. Попри те, що довіра до телебачення все ще переважає над довірою до Інтернету, ці показники поступово зближуються. Згідно з дослідженням «Левада-Центру», у липні 2016 року телебаченню довіряли 59% респондентів, а в березні 2018-го – вже 51%. Водночас, довіра до Інтернету зросла з 32% у 2016 році до 34% у 2018-му. [29, с. 112; 11]

Експерти, зокрема, пояснюють зниження рівня довіри до традиційних ЗМІ тим, що більшість з них належать державі і не відрізняються різнобічним висвітленням тих чи інших подій. [5] В цілому рівень довіри до засобів масової інформації повертається до показника, що існував до різкого підвищення довіри до російських державних установ і російських ЗМІ в 2014 році.

Затверджена у 2016 р. нова доктрина інформаційної безпеки Російської Федерації [39] окреслює основні загрози в інформаційній сфері. До таких належать збільшення кількості матеріалів зарубіжних ЗМІ, в тому числі з

упередженими оцінками російської політики, посилення інформаційного впливу на російське населення, в основному на молодь, з метою розмивання традиційних духовно-моральних цінностей Росії" тощо. Протидія таким загрозам здійснюється шляхом посилення контролю держави над засобами масової інформації, з особливим акцентом на інтернет-ресурси та відносно незалежні медіа, а також шляхом «забезпечення національної інформаційної безпеки», що фактично супроводжується обмеженням громадянських свобод. На сьогодні можна констатувати повне встановлення державного контролю над традиційними медіа в Російській Федерації. У зв'язку з цим російська влада зосередила зусилля на впровадженні жорсткого регулювання цифрового середовища та онлайн-медіа в масштабах усієї країни.

Упродовж останніх років найвагомими змінами у відповідному законодавстві РФ стали ухвалення Федерального закону від 23.06.2016 №208-ФЗ «Про внесення змін до Федерального закону “Про інформацію, інформаційні технології і про захист інформації” та Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопорушення» (так званий Закон про новинні агрегатори), а також ініційований депутатом І. Яровою та сенатором В. Озеровим антитерористичний законодавчий пакет, автором якого офіційно вказано В. Озерова.[29, с. 114]

Закон про новинні агрегатори, який набув чинності 1 січня 2017 року, запроваджує обмеження для інформаційних сервісів із щоденною аудиторією понад мільйон користувачів протягом 100 днів. Однією з ключових вимог є зобов'язання перевіряти достовірність інформації соціальної значущості перед її публікацією. Водночас агрегатори не несуть відповідальності за дослівне цитування повідомлень офіційно зареєстрованих ЗМІ, проте повинні здійснювати перевірку матеріалів, отриманих з усіх інших джерел.

Запровадження цього закону багато експертів пов'язують з відсутністю реакції основних російських медіа на публікацію розслідування О. Навального щодо резиденцій прем'єра Д. Медведєва. Із друкованих видань лише «Ведомости» та «Новая газета» розмістили матеріали на цю тему.[15] Натомість найбільші онлайн-агрегатори новин, зокрема Lenta.ru, Gazeta.ru, Яндекс.Новости та РИА Новости, не відреагували оперативно на подію, що є показовим прикладом загального стану сучасного інформаційного простору в Росії. [22]

Так званий «пакет антитерористичних законів» Ірини Ярової та Віктора Озерова включає два ключові документи: Федеральний закон від 6 липня 2016 року № 374-ФЗ «Про внесення змін до закону "Про протидію тероризму" та окремі законодавчі акти Російської Федерації у частині встановлення додаткових заходів боротьби з тероризмом і забезпечення громадської безпеки», а також Федеральний закон від тієї ж дати № 375-ФЗ «Про внесення змін до Кримінального кодексу та Кримінально-процесуального кодексу РФ у частині встановлення додаткових заходів боротьби з тероризмом і забезпечення громадської безпеки».

Ці нормативно-правові акти набули чинності 20 липня 2016 року (за винятком деяких пунктів, які почали діяти з 1 липня 2018 року) й зачепили десятки інших правових документів Росії, внесені зміни до яких істотно впливають на життя кожного громадянина.

Зокрема, до кримінальних правопорушень було віднесено «неповідомлення про злочин», що передбачає позбавлення волі на строк до одного року. Публічні заклики до терористичної діяльності або її виправдання в мережі Інтернет ототожнюються з аналогічними висловлюваннями у традиційних медіа і караються позбавленням волі до 7 років. До статті про масові заворушення додано пункт щодо «схиляння,

вербування або іншого залучення до їх організації», за що передбачено тюремне ув'язнення строком від 5 до 10 років. Перелік злочинів, кримінальна відповідальність за які настає з 14-річного віку, розширено з 22 до 32 — серед них міжнародний тероризм, участь у терористичних групах, участь у масових заворушеннях, невиконання обов'язку повідомити тощо.

Ці закони також зобов'язують операторів зв'язку зберігати дані користувачів і надавати їх правоохоронним органам на першу вимогу. Зокрема, оператори повинні зберігати записи розмов, текстові, аудіо- та відеоповідомлення протягом шести місяців. Метадані — тобто інформацію про час і факт здійснення дзвінків чи надсилання повідомлень — необхідно зберігати протягом трьох років. Така ж вимога поширюється на «організаторів розповсюдження інформації в мережі Інтернет» — маються на увазі ресурси, що внесені до відповідного реєстру. Проте для них термін зберігання метаданих скорочений до одного року. Крім того, оператори та згадані організатори зобов'язані без судового рішення надавати правоохоронним органам засоби для дешифрування повідомлень користувачів. [29, с. 115]

Реалізація усіх зазначених вимог вимагає значних ресурсів — фінансових, технічних, кадрових, програмних тощо. Тому втілення положень цього законодавчого пакета супроводжується великими витратами для операторів зв'язку та всієї інтернет-індустрії Росії. Вартість реалізації оцінюється у колосальні суми, що обчислюються навіть не мільярдами, а трильйонами рублів.[34]

Попри фактичну неспроможність влади забезпечити повноцінне виконання усіх норм цього законодавства, окремі його положення активно застосовуються на практиці. Для кращого розуміння я опишу орган якій

фігурує у подальшому у дослідженні – “Роскомнадзор”, або Федеральна служба з нагляду у сфері зв’язку, інформаційних технологій і масових комунікацій, є федеральним органом виконавчої влади Російської Федерації, який здійснює функції контролю та нагляду в інформаційній сфері. Його діяльність охоплює широке коло повноважень: регулювання зв’язку, нагляд за діяльністю засобів масової інформації, контроль за обробкою та захистом персональних даних, а також забезпечення обмеження доступу до інформації, визнаної забороненою відповідно до російського законодавства. Особливу роль Роскомнадзор відіграє в контексті державної інформаційної політики, реалізуючи заходи щодо моніторингу й цензурування інтернет-простору, включаючи ведення так званого реєстру заборонених сайтів та ініціювання їх блокування. Крім того, служба забезпечує функціонування елементів так званого "суверенного інтернету", передбачаючи централізоване управління трафіком усередині країни та підвищення технічного контролю над інтернет-інфраструктурою. У своїй інституційній структурі Роскомнадзор підпорядковується Міністерству цифрового розвитку, зв’язку та масових комунікацій Російської Федерації (Мінцифри РФ). У науковому та громадському дискурсі цей орган часто розглядається як ключовий інструмент державного втручання в інформаційну сферу, що проявляється, зокрема, в обмеженні свободи слова, блокуванні незалежних медіа-ресурсів і переслідуванні альтернативних інформаційних джерел.[33]

Так, наприклад, саме “Роскомнадзор” з 16 квітня 2018 року — на підставі ініційованого ним судового рішення — намагався заблокувати месенджер Telegram через відмову надати ключі дешифрування користувацьких повідомлень. У результаті до «чорного списку» потрапили близько 20 мільйонів IP-адрес Amazon і Google, що призвело до перебоїв у роботі багатьох онлайн-сервісів і вебресурсів.

30 квітня 2018 року в Москві пройшов мітинг на знак протесту проти блокування Telegram, а також проти дій Роскомнадзору і загальної цензури. Захід зібрав понад 11 тисяч учасників.[46]

Основними вимогами, включеними в декларацію, прийняту після мітингу, були ліквідація Роскомнадзора і відставка глави відомства А. Жарова, припинення блокування Telegram і скасування закону, що обмежує свободу Інтернету. [29, с. 116–117; 42]

Таким чином, російська державна інформаційна та медіаполітика за правління Володимира Путіна була спрямована на створення умов для функціонування інформаційної автократії, де контроль за ЗМІ, зокрема через націоналізацію телебачення та блокування незалежних медіа, став основним інструментом збереження та закріплення влади. Під час правління В. Путіна пропаганда стала основним засобом мобілізації населення, в той час як створення образів зовнішніх і внутрішніх ворогів відіграло ключову роль у забезпеченні єдності суспільства і виправдовувало авторитарне управління. Технічно, маніпулювання інформацією та впровадження страху перед зовнішніми загрозами дозволило відволікти увагу від внутрішніх проблем та соціально-економічних труднощів, а також забезпечити підтримку влади серед частини населення. Таким чином, інформаційна політика Росії створила чітко окреслений інформаційний ландшафт, що характерний інформаційній автократії, де важливими інструментами стали не лише традиційні медіа, а й соціальні мережі, які стали важливим каналом пропаганди серед молоді.

2.2. Відповідність режиму Путіна ознакам інформаційної автократії

Для того щоб зрозуміти, чи є політичний режим Росії інформаційною автократією, ми співставимо риси політичного режиму В. Путіна з ознаками цього феномену.

Першою ознакою інформаційної автократії ми визначили часткову заміну терору, який притаманний класичним автократіям, на маніпулювання інформацією, щоб створити образ компетентного правителя. Команда, яка працювала над іміджем нинішнього лідера Російської Федерації, створила універсальний образ національного керівника, здатного розв'язати будь-які проблеми країни. Мілітаризоване суспільство вимагало постаті воєначальника, і Володимир Путін активно демонстрував себе у цій ролі. Він брав участь у військових навчаннях, здійснював пробні запуски ракет, відвідував військові судна, оглядав зразки озброєнь, організовував зустрічі з генералами. Водночас, його образ балансував між силою і людяністю: В. Путін з'являвся у неформальних обставинах, таких як риболовля чи гра зі своїм собакою, що мало підкреслити його доброзичливість і близькість до простих радощів життя.

Для посилення зв'язку лідера з духовними цінностями народу його часто показували на церковних службах, акцентуючи увагу на православному світогляді та релігійному авторитеті. Це також відображалось в його поїздках до святих місць, наприклад, на гору Афон. Інформаційний супровід включав численні, здавалося б, курйозні та несуттєві деталі: вірші та пісні на його честь, татування з його зображенням, популяризацію його висловлювань, які ставали "крилатими фразами". Ці зусилля сприяли систематичному формуванню культу особи.

Згідно з опитуваннями, проведеними «Левада-Центром» 20 – 23 січня 2017 року, росіяни пов'язують свою підтримку правителя з його здатністю

зміцнювати імперію.[27] Анексія Криму 2014 р. стала ключовим моментом у зміцненні популярності президента В. Путіна: 86% громадян підтримали це рішення, також спираючись на опитування проведене «Левада-Центром» 25 – 31 березня 2021 року. Таким чином, Путіна почали сприймати як нового "збирача руських земель" і творця імперії, що зміцнювало його легітимність як лідера всередині країни.[14]

Важливу роль у формуванні цього іміджу відігравали державні ЗМІ, особливо телебачення, яке з 2009 року залишалося головним джерелом інформації для 86% росіян. Через медіа також закріплювалася ідея, що винятковість В. Путіна визнається і за межами Росії. Наприклад, архієпископ Євангелічно-лютеранської церкви Латвії називав його Божим посланцем,[4] а козацькі організації Австралії висловлювали подібну думку.[64] Федеральні медіа час від часу повідомляли про зростання популярності В. Путіна серед громадян США та країн ЄС, що протиставлялося західним політикам, яких зображували як «русофобів».

Після 2012 року акцент у формуванні іміджу змістився. Якщо раніше головною метою було демонстрування особистих якостей В. Путіна, то тепер увага зосередилася на створенні атмосфери загального поклоніння його управлінському таланту. Суспільні протести, що час від часу виникали (наприклад, мітинги в Татарстані, екологічні акції в Підмосков'ї чи реакція на пожежу в Кемерово у 2018 році), зазвичай не були спрямовані проти В. Путіна. Навпаки, протестувальники прагнули звернути його увагу на проблеми, очікуючи, що він втрутиться і вирішить їх.[28]

Серед головних досягнень правителя громадяни називали зміцнення армії та міжнародного статусу Росії. Натомість його слабкі місця, такі як потурання корупції для найближчого оточення чи економічні проблеми,

покладалися на виконавчу владу, що пояснювало низький рейтинг уряду. [29, с. 23–25].

Як ми бачимо, російська державна пропаганда будує образ сильного та успішного лідера, що є характерним для автократії. Інструмент, яким це досягається, – тотальна домінація держави над ЗМІ, що є вже характеристикою інформаційної автократії. Проте, міжнародні дослідження не такі впевнені в успішності путінської системи, як це висвітлюють Російські ЗМІ.

Звіт Freedom House постійно оцінює Росію як невільну країну через придушення свободи ЗМІ та маніпуляції інформацією. У звіті згадується, що кремлівські ЗМІ поширюють пропаганду, яка створює враження успішності уряду, навіть якщо економічна ситуація чи політика є провальними. [60]

Reuters Institute у дослідженнях медіа в Росії вказується, що Кремль контролює ключові інформаційні потоки через державні медіа, які активно поширюють наративи про успішність урядової політики, навіть якщо це суперечить реальності. [55]

Звіт російськомовного інтернет-видання «Meduza», що базується в Латвії, про пропаганду в Росії відзначає, що уряд РФ використовує пропагандистські кампанії, щоб переконати громадян у стабільності режиму і його турботі про суспільство, часто за рахунок фальсифікації даних або вибіркового подання фактів. [19]

Перейдемо до другого аспекту, тобто імітації демократичних інститутів. У світі з відкритими кордонами інформаційні автократії на прикладі путінського режиму вдаються до імітації демократичних інституцій, таких як демократичні вибори президента, що дозволяє їм отримувати зовнішню

легітимність. Проте, російські статистики, такі як Сергій Шпількін, регулярно знаходять аномалії в таких виборах, які вказують на фальсифікації. Наприклад, під час голосування за поправки до Конституції у 2020 році було виявлено значні аномалії у високій явці та великих відсотках голосів на користь правлячого режиму в деяких регіонах, що було класифіковано як наймасштабніші фальсифікації в історії Росії. За даними С. Шпількіна, фактична явка становила лише 45%, порівняно з офіційно заявленими 67,97%, а 20 мільйонів голосів могли бути сфальсифіковані на користь влади. [17; 48]

Також у Москві електронне голосування викликало сумніви через брак прозорості системи та можливості для фальсифікацій, зокрема внесення "зайвих" голосів і зміна голосів виборців у прихованих частинах системи. Хоча прямі докази виявити складно, такі маніпуляції припускаються опозиційними спостерігачами, а незвичний розподіл голосів підтверджує такі підозри. [16]

Третім аспектом ми визначили розрив у політичних знаннях між "інформованою елітою" та рештою населення. У Росії існує чіткий розрив між "інформованою елітою" та більшістю населення у розумінні політичних реалій, зокрема, це виявляється у цензурі та майже тотальному державному контролі за медіа. Еліта, зокрема висококваліфіковані люди, як правило, мають критичніше ставлення до уряду і краще усвідомлюють обмеження свободи слова та преси. Це пов'язано з тим, що вони мають доступ до альтернативних джерел інформації та здатні розпізнати маніпуляції держави через контроль за медіа.

У Росії уряд контролює медіапростір, що включає державну власність на ЗМІ або сильний вплив на основні телевізійні канали, друковані видання та

Интернет. Цей рівень контролю створює значний розрив у політичних знаннях між елітою та широкими верствами населення. Індекс свободи преси стабільно ставить Росію на низькі позиції, а держава активно використовує правові механізми для придушення інакодумства, зокрема через закони про "фейки" та "іноземних агентів", що спрямовані проти незалежних журналістів і медіа. [61]

Крім того, помірковано критичні медіа-ресурси, як-от "Дош" і "Ехо Москви", були закриті або змушені працювати за кордоном, залишаючи загальну аудиторію з обмеженим доступом до різноманітних точок зору. В той час як освічена еліта, яка має доступ до альтернативних джерел інформації, здатна зрозуміти маніпулятивний вплив урядових наративів. Цей розрив ще більше підкріплюється посиленням придушенням антивоєнних рухів і журналістів, які виступають проти державної пропаганди, з жорсткими покараннями для тих, хто поширює інші точки зору.

Таким чином, у Росії наявний глибокий розрив між політичною обізнаністю "еліти" в розрізі теорії Гурієва, яка усвідомлює масштаби державних маніпуляцій, та широкою публікою, яка значною мірою піддається впливу державної пропаганди.

Четвертою ознакою інформаційної автократії було відзначено зменшення цим режимом рівня насильницьких репресій, порівняно з класичною індустріальною автократією, за рахунок посилення впливу офіційної ідеології, прагнення приховати випадки державного насилля. Це підтверджується кількома сучасними дослідженнями та аналітичними матеріалами. Хоча насильство залишається інструментом збереження політичного режиму, сьогодні авторитарні режими часто надають перевагу більш прихованим методам контролю, таким як юридичні переслідування,

цензура медіа та цифровий нагляд, замість прямого фізичного насильства. [50]

В Росії, наприклад, замість відкритих репресій застосовуються такі методи, як закриття незалежних ЗМІ, звинувачення їх у "роботі на іноземні держави" так звані «іноагенти» або впровадження заборон на опозиційні організації. Опозиціонери, такі як Олексій Навальний, піддаються отруєнням або арештам, але ці випадки часто подаються як частина "боротьби з тероризмом" чи "захисту національної безпеки".

Крім того, російська влада дедалі частіше використовує приховані форми насильства, прикриваючи їх офіційними наративами про "захист суверенітету" чи "боротьбу з зовнішніми загрозами". Це дозволяє зменшити рівень внутрішньої напруженості та зовнішньої критики, водночас зберігаючи контроль за суспільством. Такі методи дозволяють створити враження стабільності та мінімізувати явне насильство, яке могло б спричинити суспільні протести чи міжнародні санкції. [65]

Що до п'ятої ознаки, хоча ідеологія путінського режиму не є такою чітко сформульованою, як у класичних тоталітарних режимах, її риси все ж виявляються через державну пропаганду, яка активно використовує релігійні і культурні міфи, а також ідею "особливої місії" Росії у світі. Ці наративи допомагають легітимізувати владу, сприяти її збереженню та контролю над громадською свідомістю, поділяючи людей на "своїх" та "ворогів", що є суттєвою рисою сучасної російської політики. [8]

Якщо спиратися на статті Колеснікова Андрія та Жданової Наталії, ідеологія путінського режиму включає в себе специфічне поєднання

націоналізму, імперіалізму та месіанізму, з акцентом на "Русский мир" («Російський світ») як основну ідеологічну концепцію. Вона відображає переконання, що Росія повинна відновити свій вплив над колишніми територіями Радянського Союзу, зокрема Україною. За цією ідеологією, Росія є духовною державою, що має "особливий шлях", і є природним противником західного лібералізму. Ідеологічні наративи щодо "священної місії" Росії часто підкріплюються релігійними уявленнями, де церква служить як важлива підтримка для Кремля, виправдовуючи війну як боротьбу добра проти зла. [8; 13] Отже, ідеологія путінського режиму використовує політизацію та інструменталізацію релігії як чинника легітимації режиму всередині країни та провадження ним зовнішньої агресії.

Ідеологія "Русского мира" трансформувалася з початково геополітичної концепції в релігійно обґрунтований наратив, де Росія представляється як «останній bastion традиційних християнських цінностей» у протистоянні з моральним релятивізмом Заходу, незалежно від того чи дійсно практикуються такі цінності в російському суспільстві, і чи дійсно повномасштабна неспровокована агресія проти сусідньої держави із злочинами проти людяності відповідає засадам християнства. Це також служить підґрунтям для виправдання агресії проти сусідніх країн, таких як Україна, вважаючи їх частинами великої "російської цивілізації", що потребують "спасіння" від західних впливів. [13]

Підсумовуючи, путінський режим в Росії безумовно підпадає під усі ключові ознаки інформаційної автократії. Протягом правління В. Путіна режим активно маніпулює інформацією, формує пропагандистські наративи, створює вигляд демократичних процесів, водночас обмежуючи реальні політичні свободи та використовує репресивні закони для контролю над суспільством. Ключову роль у цьому процесі відіграє контроль Кремля

над медіа, особливо телевізійними каналами, а також впровадження законодавчих обмежень щодо інтернету, що дозволяє владі маніпулювати інформацією, блокувати опозиційні голоси та забезпечувати стабільність режиму.

Розділ 3. Еволюція інформаційної автократії в інформаційну диктатуру 2022 – 2025 рр.

3.1. Репресивні практики інформаційного контролю під час війни: медіа, цифрові технології та інтернет

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року суттєво загострило існуючі в країні тенденції до обмеження свободи слова та репресій проти незалежних ЗМІ. Російська влада вдалася до безпрецедентних заходів для контролю інформаційного простору та придушення будь-якої критики щодо війни.

Було впроваджено нове законодавче підґрунтя для репресій: ухвалено закони, що криміналізують "дискредитацію" Збройних сил Російської Федерації та поширення "недостовірної інформації" про їхню діяльність.

Стаття 207.3 Кримінального кодексу Російської Федерації передбачає кримінальну відповідальність за громадські дії, створені задля дискредитацію використання Збройних сил РФ. Вона належить до злочинів проти державної влади та інтересів служби в органах державної влади. від 4 березня 2022 року, часто звана "статтею про фейки", забороняє публічне поширення свідомо неправдивої інформації про використання Збройних сил РФ та діяльність держорганів РФ за кордоном.[40] Та стаття 280.3 часто звана "статтею про дискредитацію" Кримінального кодексу Російської Федерації від 5 березня 2022 року, передбачає кримінальну відповідальність за громадські дії, створені задля дискредитацію використання Збройних сил РФ. Вона належить до злочинів проти державної влади та інтересів служби в органах державної влади.[41]

Санкції цих статей включають тюремне ув'язнення до 15 років. Ці заходи фактично унеможливили незалежне та об'єктивне висвітлення війни та спричинили масову самоцензуру серед журналістів незалежних ЗМІ.

Після початку повномасштабної війни проти України уряд Росії закрити або значно обмежив діяльність низки незалежних російських ЗМІ. Приміром, у березні 2022 року було припинено діяльність найбільших незалежних та навіть помірковано опозиційних інформаційних агентств та телеканалів, таких як «Дождь», «Эхо Москвы», «Meduza», «Новая газета», «Радио Свобода» та ін. Вони були змушені припинити мовлення або перенести свої офіси за кордон. [47]

Влада Росії також заблокувала доступ до низки міжнародних медіа-платформ, таких як BBC, Deutsche Welle, Radio Free Europe/Radio Liberty, а також Facebook, Instagram і Twitter. Це ускладнило доступ громадян до альтернативних джерел інформації, які надавали критичні матеріали про війну та дії російської влади. [1; 23] Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 2022 року тиск на незалежні медіа та журналістську спільноту в самій Російській Федерації значно посилювався. Репресивна політика щодо засобів масової інформації супроводжувалася масовими блокуваннями вебресурсів і застосуванням законодавчих інструментів, спрямованих на обмеження свободи слова. За даними на 2024 рік, у Росії було заблоковано понад 417 тисяч вебсайтів, що стало абсолютним рекордом за весь період спостережень із 2012 року. Загалом, згідно з даними організації «Роскомсвобода», під блокування потрапили близько 523 тисяч ресурсів.[18] Важливим інструментом державного контролю над інформаційним простором став так званий «закон про іноземних агентів». Це законодавство регулює діяльність осіб, які, за оцінками держави, перебувають під іноземним впливом, і вимагає від них обов'язкової реєстрації та дотримання низки суворих вимог, особливо у

сфері публічної та інформаційної діяльності. Закон № 121-ФЗ було ухвалено ще 20 липня 2012 року, проте значного поширення та сили як інструмент політичного тиску він набув із 25 листопада 2017 року після ухвалення закону № 327-ФЗ, який увів окрему категорію — «ЗМІ-іноземні агенти».[10] Основне завдання цього законодавства полягає у створенні системних бар'єрів для тих медіа, журналістів і блогерів, які не підтримують політичний курс правлячого режиму. Одним із наслідків включення до списку «іноагентів» є обмеження доступу до ринку реклами, що значно ускладнює фінансування незалежних медіапроектів. Згідно з чинною редакцією, статус «іноземного агента» може бути надано представникам п'яти основних категорій: некомерційним організаціям, засобам масової інформації, фізичним особам, незареєстрованим громадським об'єднанням, а також фізичним особам, які визнані ЗМІ (зокрема журналістам і блогерам).

Незважаючи на динамічну зміну списку, відомо, що станом на 2022 рік кількість осіб і організацій, які офіційно були визнані «іноагентами», становила 997 суб'єктів. Надалі ця цифра продовжує зростати, що свідчить про системну ескалацію державної цензури та дедалі жорсткіший контроль над інформаційним простором Росії. [35]

Однак, режим В. Путіна не обмежився лише блокуваннями і перейшов до прямих репресій проти медіа. 30 березня 2023 року російська влада арештувала журналіста «The Wall Street Journal» Евана Гершковича, звинувативши його в шпигунстві. У статті за зазначеним посиланням підкреслюється, що цей арешт став першим випадком з часів «холодної війни» 1946–1991 рр., коли було порушено кримінальну справу про шпигунство проти іноземного журналіста. Ймовірно, Кремль має намір використовувати Е. Гершковича як розмінну фігуру при майбутньому

обміні на російських ув'язнених у США, застосовуючи т. зв. “дипломатію заручників”. [56]

У квітні 2023 року російський суд виніс вирок журналісту та опозиційному політику Володимирі Кара-Мурзі, засудивши його до 25 років позбавлення волі за державну зраду та інші політично вмотивовані звинувачення. Лауреат премії Вацлава Гавела в галузі прав людини за 2022 рік, В. Кара-Мурза був заарештований 11 квітня 2022 року, одразу після повернення до Росії після початку повномасштабної війни в Україні.[52]

Аргументація невинності Кара-Мурзи ґрунтується на відсутності об'єктивних доказів державної зради в його публічних виступах та лобістській діяльності за кордоном, які інтерпретуються як реалізація свободи слова та критики уряду, а не як дії, що шкодять національній безпеці. Ця справа, яка розглядалася в закритому режимі, і надзвичайно суворий вирок на тлі попередніх спроб отруєння Кара-Мурзи та його активної опозиційної діяльності, свідчать про інструменталізацію правової системи для придушення інакомислення та усунення політичних опонентів.

Ситуація ще більшою мірою загострилася у травні 2023 р., коли російська влада визнала «небажаними» 85 неурядових організацій. Потрапляння в число «небажаних» загрожує серйозними наслідками. Для розуміння ці організації не несли національної небезпеки ось приклади деяких з них: Anti-Corruption Foundation International, Inc. – це фонд що займається спонсорством антикорупційної діяльності, Miljøstiftelsen Bellona – це фонд підтримки екології та еко спільноти і Human Rights House Foundation – це фонд прав людини.[23] Наприклад, ви можете втратити фінансові засоби для самозабезпечення, а інших можуть вважати злочинцями навіть за те, що вони контактували з вами. По суті, це один крок до того, щоб отримати тавро «зрадника». [59]

У травні 2023 року Наталія Арно, голова американського відділення Фонду «Вільна Росія», повідомила, що, ймовірно, стала жертвою отруєння під час поїздки до Праги на початку того ж місяця. На щастя, її симптоми частково зникли з часом. Однак цей інцидент викликає підозри, зважаючи на добре задокументовану історію Кремля щодо використання отруєнь та інших методів усунення своїх опонентів.[63]

У серпні 25 серпня 2023 р. німецькі прокурори оголосили про розслідування можливого замаху на вбивство ще однієї російської журналістки, Олени Костюченко. Вона занедужала у травні 2022 року під час поїздки з Мюнхена до Берліна, припускаючи, що її могли отруїти. Вона стала однією з трьох російських журналістів, які перебували в еміграції та пережили подібні симптоми отруєння. Якщо за цими замахами стоїть Кремль, то така злочинна тактика, ймовірно, має на меті залякати опозиційних російських журналістів та політичних активістів і змусити їх замовкнути. [58]

Російське опозиційне ЗМІ “Проект” проаналізувало кримінальні та адміністративні справи в судах РФ за 2018–2023 роки, і дійшло висновків щодо масштабу репресій російського диктатора Володимира Путіна: «він давно обійшов майже всіх радянських генсеків, крім одного – Йосипа Сталіна» [30]

Протягом останніх шести років у Росії було зафіксовано понад 116 тисяч осіб, які стали жертвами прямих репресій. Серед них 11 442 особи були переслідувані за кримінальними статтями, тоді як близько 105 тисяч осіб були притягнуті до адміністративної відповідальності за висловлювання, що піддаються цензурі, та участь у несанкціонованих мітингах.

Дослідники порівняли сучасну статистику репресій у Росії з аналогічними даними радянського періоду. За часів правління Володимира

Путіна кількість засуджених за звинуваченнями в «екстремізмі» та критиці влади перевищила кількість засуджених за «антирадянську діяльність» у роки керівництва Микити Хрущова та Леоніда Брежньєва. У період з 2018 по 2023 рік суди розглядали справи 5613 осіб, звинувачених за репресивними статтями, такими як «екстремізм», «виправдання тероризму», поширення «фейків» та «дискредитація» армії. Для порівняння, у 1956–1961 роках, у часи правління М. Хрущова, за даними Державного архіву РФ, 4883 осіб були засуджені за статтями «Антирадянська агітація та пропаганда» та «Поширення свідомо хибних вигадок». У період з 1962 по 1985 рік, тобто до початку Перебудови, за цими ж статтями в РРФСР було засуджено 3234 осіб.[30]

Все ж монополізація телебачення та блокування сайтів опозиційних та закордонних ЗМІ було недостатньо, щоби створити реальну перешкоду для російського громадянина у отриманні незалежної інформації в інтернеті. Тому що існували закордонні соціальні мережі які були не підконтрольні російській владі в яких ці ж ЗМІ продовжували висвітлювати альтернативне бачення війни та стану Росії в ній. Що спонукало Путінський режим “закрутити гайки інформаційного терору” ще сильніше, заблокувавши соціальні мережі які були не підконтрольні владі.

Все почалося у березні 2022 року, невдовзі після початку повномасштабної агресії РФ проти України. Тверской суд Москви ухвалив рішення офіційно заборонити діяльність американської компанії Meta, яка є власником платформ Facebook, Instagram та WhatsApp, на території Російської Федерації. Причиною такого рішення стало «визнання організації екстремістською та її діяльності, що має відповідний характер». Водночас, обмеження не торкнулися месенджера WhatsApp, оскільки його визначили як «засіб комунікації, а не платформу для розміщення інформації»[45]

Щоб розуміти контекст потрібно визначитись що, російський апарат цензури трактує поняття "екстремізм" максимально широко та неоднозначно, використовуючи його як інструмент для придушення будь-якого інакомислення, що суперечить офіційній політиці держави. Це розширене тлумачення, закріплене у федеральному законодавстві, охоплює не лише тероризм, а й такі розпливчасті категорії, як "розпалювання ворожнечі" та "дискредитація державних інститутів". Визнання компанії Meta "екстремістською організацією" є яскравим прикладом такої інтерпретації, оскільки рішення було прийняте на підставі дозволу Meta на певні заклики щодо військових дій в Україні, що російська влада розцінила як "екстремістську інформацію" та "русофобію". Ця гнучкість у визначенні дозволяє Кремлю ефективно контролювати інформаційний простір та нейтралізувати небажані голоси під приводом боротьби з екстремізмом.

[44]

З 4 березня 2022 року, відповідно до вимоги Генеральної прокуратури Російської Федерації, доступ до платформи X (раніше відомої як Twitter) було офіційно заблоковано. До цього протягом кількох місяців "Роскомнадзор" здійснював цілеспрямоване уповільнення роботи соціальної мережі. Умовою для зняття накладених обмежень було визначено видалення платформою всіх заборонених

матеріалів та припинення її участі у «інформаційному протистоянні, поширенні недостовірної інформації та закликів до екстремістської діяльності».[25] У жовтні 2024 року "Роскомнадзор" ухвалив рішення про блокування месенджера Discord на території Російської Федерації. Підставою для цього заходу стало твердження про порушення платформою норм російського законодавства. Як зазначено у офіційній заяві, блокування було обґрунтовано "необхідністю запобігання використанню месенджера для цілей терористичної та екстремістської діяльності,

вербування громадян для таких дій, а також поширення наркотичних засобів через розміщення забороненої інформації”.[20]

Із грудня 2024 року доступ до месенджера Viber було обмежено на території Росії через нібито «порушення вимог російського законодавства, встановлених для організаторів поширення інформації», про що заявив Роскомнагляд. Згідно із заявою депутата Державної Думи та члена комітету з інформаційної політики Антона Немкіна, сума штрафів, накладених на Viber за останні два роки, перевищила 1,8 млн рублів, які досі залишаються несплаченими. [24; 32]

Із серпня 2024 року користувачі мережі інтернет в Росії почали скаржитися на неможливість відтворення відео на YouTube у високій якості, а деякі — на повну втрату доступу до платформи. [43] У Роскомнагляді пояснювали погіршення якості роботи відеосервісу тим, що компанія Google залишила російський ринок і припинила підтримку інфраструктури своїх кешувальних серверів у російських мережах зв’язку. Ці сервери дозволяли завантажувати популярний серед користувачів контент із локальних, а не закордонних серверів, що забезпечувало швидше завантаження. Проте це була брехня, що підтвердив Google, вірогідно режим тестував систему блокування сайту. [21]

У грудні 2024 року обсяг трафіку YouTube у Росії впав нижче 20% від середніх значень. У Google зазначили, що це не пов’язано з технічними збоями або діями компанії. Водночас, у Кремлі проблему назвали «не пріоритетною для громадян Росії». Прессекретар Президента РФ Д. Песков заявив: «Таке формулювання питання, як «коли росіянам повернуть YouTube» — я з цим не погоджуюся, це зовсім не є головним зараз». [26] Це де-факто означало блокування Ютубу.

Проте, блокування інтернет-медіаресурсів та соціальних мереж, які вважаються небажаними для влади, все ж дуже легко обійти середньостатистичному громадянину Росії, використовуючи такий інструмент, як VPN, що дозволяє використовувати захищений канал інтернету на базі серверів країн, в яких інтернет-ресурси заборонені кремлем, є легальними. Тому основний інститут інтернет-цензури в Росії, “Роскомнадзор”, розпочав блокування VPN. У жовтні 2023 року директор підвідомчого “Роскомнадзор Центру” моніторингу та управління мережею зв'язку загального користування Сергій Хуторцев заявив, що з 2021 року в Росії під блокування потрапили 167 VPN. [53] А 24 жовтня 2024 р. Сергій Хуторцев заявив ЗМІ, що відомство заблокувало в РФ на той момент 197 VPN-сервісів за допомогою ТЗПЗ (технічних засобів протидії загрозам). Регулятор не публікує перелік заблокованих сервісів. [54; 7]

З огляду на вищезазначене, сукупність заходів — від технічного блокування глобальних інтернет-ресурсів до ухвалення законів про «фейки» та «дискредитацію армії» — свідчить про формування системи цифрових репресій, що забезпечує новий рівень контролю над інформаційним простором і громадським висловлюванням.

Цифрові репресії у сучасній Росії становлять цілісну систему державного контролю, що поєднує цензуру, стеження та покарання, реалізовані через технологічні засоби. Заборона соціальних мереж (Facebook, Instagram, X), блокування VPN-сервісів, спроби обмежити доступ до YouTube, а також прийняття репресивних законів про «фейки» чи «дискредитацію армії» — усе це свідчить про перехід до етапу системної інформаційної ізоляції. Така політика не обмежується простим блокуванням небажаних джерел — вона формує технологічно контрольований інформаційний простір, у межах якого держава визначає допустимі межі висловлювань і поведінки. Алгоритмічний моніторинг, автоматизована фіксація висловлювань,

криміналізація онлайн-активності та масове стеження перетворюють цифрові репресії на ключовий інструмент підтримки інформаційної диктатури та придушення будь-яких форм політичного і громадянського інакодумства.

Ці заходи супроводжуються глибоким технічним втручанням у цифрову інфраструктуру країни. Розробка та впровадження системи "суверенного інтернету", централізований контроль над точками обміну трафіком, алгоритми моніторингу онлайн-активності — усе це свідчить про перехід до моделі цифрового авторитаризму, подібної до китайської. Проте, на відміну від Китаю, де така система будувалася поступово і планомірно, в Росії цифрова ізоляція та репресії радикалізувалися під тиском зовнішнього конфлікту — повномасштабної війни з Україною та реакції міжнародної спільноти.

У цьому контексті цифрові репресії — це не лише блокування ресурсів, а також криміналізація онлайн-висловлювань і тотальне стеження. Висловлення опозиційної думки в соціальних мережах, лайки під критичними дописами, репости антивоєнних матеріалів можуть стати підставою для порушення кримінальних справ. За 2018–2023 роки російська держава порушила понад 5600 справ за репресивними статтями, що вже перевищує масштаби пізньорадянських репресій за «антирадянську агітацію».

Таким чином, цифрові репресії у Росії — це симбіоз технічного контролю та політичного терору. Вони дозволяють владі здійснювати не лише нагляд і цензуру, а й санкціоноване переслідування громадян у реальному часі, що є ключовою ознакою переходу від інформаційної автократії до повноцінної інформаційної диктатури.

Аналіз репресій проти медіа в сучасній Росії свідчить про системну еволюцію інформаційної автократії до режиму жорсткого контролю над суспільством, що має ознаки диктатури. Після початку повномасштабного вторгнення в Україну російська влада активізувала заходи з придушення свободи слова, що виявилось у масових закриттях незалежних ЗМІ, криміналізації критичних висловлювань та посиленні переслідуванні журналістів. Блокування міжнародних медіаплатформ та обмеження доступу до альтернативних джерел інформації стали частиною державної політики з контролю за громадською думкою.

Репресивні заходи включають не лише законодавчі ініціативи, спрямовані на кримінальне переслідування інакодумців, а й фізичний тиск на журналістів, включаючи арешти, отруєння та інші форми залякування. Використання тактики «дипломатії заручників», як у випадку з Єваном Гершковичем, або жорстокі вироки опозиційним діячам, як у справі Володимира Кара-Мурзи, демонструють готовність Кремля до крайніх заходів у боротьбі з інакомисленням.

Кількісні дані про переслідування за критичні висловлювання свідчать про безпрецедентне зростання репресивної активності держави в період режиму Путіна. Дослідники порівняли сучасну статистику з даними радянської доби та встановили, що в 2018–2023 роках у Росії було відкрито кримінальні справи проти 5613 осіб за статтями, пов'язаними з так званим екстремізмом, виправданням тероризму, поширенням «фейків» і «дискредитацією армії». Це більше, ніж кількість засуджених за аналогічними статтями у період «відлиги»: з 1956 по 1961 рік у роки правління Микити Хрущова радянські суди винесли вироки 4883 особам за «антирадянську агітацію та пропаганду» і «поширення свідомо хибних

вигадок». Така динаміка свідчить, що сучасний російський режим не лише перевершив пізньорадянські практики політичних переслідувань, а й поступово наближається до логіки сталінського державного терору. Водночас нові репресивні інструменти спрямовані не лише проти журналістів та опозиціонерів, а й проти широких верств населення, що наважуються на критичні висловлювання.

Також, можна засвідчити, що інформаційна автократія в Росії зазнала трансформації в умовах війни, що супроводжувалося суттєвим посиленням державного контролю над цифровим інформаційним простором. Якщо до 2022 року російська модель інформаційного управління була спрямована переважно на монополізацію традиційних медіа та вибіркоче блокування опозиційних ресурсів, то після початку повномасштабного вторгнення було розгорнуто комплексну стратегію цифрової репресій.

Системна заборона соціальних мереж і платформ, що не підконтрольні Кремлю, як-от Facebook, Instagram, X (Twitter), Discord, YouTube і Viber, свідчить про перехід до більш ізоляціоністської моделі інформаційного контролю. Блокування VPN-сервісів, які слугували інструментом обходу цензури, ще більше звузило можливості громадян отримувати альтернативні джерела інформації.

3.2. Становлення інформаційної диктатури: нова якість авторитарного режиму Росії

Зростаюча залежність російської влади від цифрових інструментів репресій та спрямованість на технічне блокування каналів комунікації дозволяють кваліфікувати цей процес як мутацію інформаційної автократії в інформаційну диктатуру. Якщо в межах інформаційної автократії влада зосереджувалася на домінуванні у сфері інформації через пропаганду, цензуру та контрольовані медіа, то інформаційна диктатура

характеризується якісно новим етапом – повною ізоляцією інформаційного середовища від зовнішнього впливу та агресивним придушенням навіть потенційних альтернативних джерел інформації.

Характерною ознакою цієї трансформації є перехід від вибіркової модерації контенту та маніпуляції суспільною думкою до жорсткого технічного блокування незалежних медіа, соціальних мереж і комунікаційних платформ, що наближає російську модель до принципів цифрового авторитаризму, реалізованих у Китаї. Водночас, на відміну від китайської моделі, яка з початку будувалася на принципах цифрового суверенітету, російська система зазнала вимушеної радикалізації в умовах війни. Фактично, повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 році стало тригером для прискореного згорання залишків інформаційної свободи, що підтверджується як масовими блокуваннями незалежних ресурсів, так і кримінальним переслідуванням за поширення альтернативної інформації.

Окрім того, російська влада здійснює активну боротьбу з технологіями обходу цензури, як-от VPN, що є індикатором переходу до повної інформаційної ізоляції. В умовах посилення репресивних практик навіть лояльні до влади ЗМІ та діячі змушені пристосовуватися до нових обмежень, що ще більше звужує інформаційний простір і формує закриту систему, в якій інформація стає інструментом виключно державного контролю.

На цьому тлі доцільно перейти до концептуалізації інформаційної диктатури як нового типу політичного режиму, що формується в сучасній Росії. Її основні характеристики можна сформулювати таким чином:

1. Тотальна технічна ізоляція інформаційного простору – впровадження широкомасштабних цифрових бар'єрів, блокування зовнішніх медіа, соціальних мереж, відеохостингів, месенджерів та

VPN-сервісів, що створює «цифрову залізну завісу».

2. Криміналізація альтернативної думки – законодавче переслідування за публікації, висловлювання, або навіть репости, що відхиляються від офіційної лінії.
3. Фізичне переслідування носіїв інакомислення – репресії проти журналістів, активістів, опозиціонерів, що вказує на повне витіснення незалежних голосів із публічного простору.
4. Інституційна деградація медійної системи – демонтаж незалежних ЗМІ, зведення функції інформаційних платформ до пропагандистських рупорів держави.
5. Агресивна антизахідна риторика – легітимізація внутрішніх репресій через образ «ворожого Заходу» та інформаційної війни, що нібито ведеться проти Росії.
6. Відмова від симуляції плюралізму – зникнення навіть декоративної опозиції або умовного медійного плюралізму, що раніше функціонували в межах автократичної моделі.

Отже, інформаційна диктатура є не лише наслідком ескалації авторитарного контролю, але й формалізацією нової парадигми інформаційного управління. Це вже не інформаційна перевага – це повна інформаційна монополія, збудована на примусі, страху та ізоляції.

Для повного розуміння я розгляну відмінності між інформаційною автократією та інформаційною диктатурою.

Аналізуючи трансформацію російського політичного режиму, доцільно виокремити ключові відмінності між інформаційною автократією — як попередньою формою влади — та новітньою формою, яку в цьому дослідженні позначено як інформаційна диктатура.

Інформаційна автократія, яка домінувала в Росії до повномасштабного вторгнення в Україну 2022 року, характеризувалася переважно м'якими методами контролю. Її головною рисою була маніпуляція інформацією замість відкритого терору — через контрольовані медіа створювалася ілюзія ефективного правління, що формувала хибну раціональну довіру до влади серед громадян. При цьому демократичні інститути імітувалися, а вибори хоча й фальсифікувалися, все ж залишалися засобом збору зворотного зв'язку. Репресії застосовувалися вибірково й у прихованій формі, а ідеологічне наповнення режиму складалося з фрагментарних наративів, орієнтованих на стабільність, а не на цілісну ідеологічну доктрину.

На відміну від цього, інформаційна диктатура — нова фаза розвитку режиму — характеризується тотальною централізацією інформаційного контролю, відмовою від симуляції демократії, жорстким технічним блокуванням альтернативних джерел інформації, агресивною репресивністю, а також майже повною ізоляцією інформаційного простору від зовнішнього світу. Якщо в умовах автократії ще зберігався розрив між поінформованою елітою та дезорієнтованим загалом, то в умовах диктатури навіть еліта змушена функціонувати в умовах інформаційної стерильності або тотального підпорядкування.

Таким чином, інформаційна диктатура постає як радикалізована еволюція інформаційної автократії, в якій роль інформації трансформується

з інструменту маніпуляції на інструмент прямого примусу. В цьому — її принципова відмінність.

Відтак, поточний стан свободи слова в Росії відображає не лише згортання демократичних інститутів, а й перехід до тоталітарних методів контролю. Придушення незалежної журналістики та свободи вираження думок є ключовим індикатором політичної деградації режиму Володимира Путіна. При цьому важливо відзначити, що жорсткий інформаційний контроль створює передумови для зростання соціальної напруги, оскільки, з одного боку, він унеможлиблює корекцію державного курсу через зворотний зв'язок із суспільством, а з іншого – змушує громадян шукати альтернативні способи отримання інформації, що підриває довіру до державних джерел.

У таких умовах подальша еволюція російської інформаційної автократії може призвести до ще більш жорстких репресій та міжнародної ізоляції режиму, що, у свою чергу, матиме довгострокові наслідки для внутрішньої стабільності країни та її міжнародного становища. Водночас ефективність інформаційної диктатури залишається під питанням: історичний досвід показує, що чим жорсткіші репресії, тим вища ймовірність нелегальних форм опору, а технічні обмеження рідко виявляються абсолютними.

Висновки

В ході дослідження було з'ясовано, що інформаційна автократія є специфічною формою авторитаризму, де основним інструментом влади є контроль за інформаційним простором, маніпуляція громадською думкою та обмеження політичних свобод через цифрові технології. Визначено ключові аспекти інформаційної автократії, серед яких — маніпулювання інформацією, імітація демократичних процесів, розрив між елітою та загальним населенням, зменшення насильства порівняно з попередніми авторитарними режимами, а також відхід від чітко сформульованих державних ідеологій.

Проаналізовані кейси з політичної системи Росії під керівництвом Володимира Путіна показали, що його режим у значній мірі відповідає всім аспектам інформаційної автократії. Контроль Кремля над медіа, цензура, використання цифрових репресій та маніпуляції виборами демонструють високий рівень централізованого управління інформацією, що є основним інструментом для зміцнення його влади.

Таким чином, Путінський режим до розв'язання повномасштабної війни з Україною в 2022 р. був прикладом інформаційної автократії, де інформаційний контроль відіграє ключову роль у стабільності та легітимації політичного режиму. Завдяки стратегічному використанню медіа, цифрових технологій і маніпуляціям з громадською думкою, режим успішно утримував владу та створював ілюзію демократії, при цьому зберігаючи авторитарний характер правління.

Контроль уряду за поширенням та поданням інформації публічний простір став основною стратегією для підтримки влади. Використання націоналістичних ідеологій, пропагандистських кампаній та маніпуляцій з виборами лише посилює цю картину. Водночас, зменшення використання

насилля, порівняно з минулими автократіями, не означає зменшення контролю — воно просто стало менш очевидним та відкритим, а репресії здійснюються з високою технологічною майстерністю.

Подальший аналіз політичного режиму Російської Федерації в умовах повномасштабної війни проти України засвідчує його трансформацію — від інформаційної автократії до якісно нового типу влади, який можна визначити як інформаційну диктатуру. Цей процес супроводжується радикалізацією контролю над інформацією, системними репресіями проти незалежних медіа, технічною ізоляцією цифрового простору та остаточним демонтажем навіть формального плюралізму. Якщо до 2022 року Кремль дотримувався моделі інформаційної автократії, у межах якої пропаганда, вибіркова цензура та контрольований плюралізм використовувались для забезпечення стабільності й легітимності режиму, то після початку повномасштабного вторгнення інформаційна політика різко змінилася. Контроль над інформацією набув репресивного й виключного характеру: були заблоковані провідні незалежні ЗМІ на кшталт телеканалу «Дождь» і радіо «Ехо Москви», ухвалені жорсткі закони про «фейки» та «дискредитацію армії», які криміналізували будь-яку альтернативну думку, а також розпочато активне переслідування журналістів, активістів та опозиціонерів — яскравими прикладами чого є справи Евана Гершковича та Володимира Кара-Мурзи.

На цьому тлі постає необхідність концептуалізації інформаційної диктатури як нового типу політичного режиму, що формується в сучасній Росії. Його характерними рисами є створення тотальної цифрової ізоляції — через блокування зовнішніх медіа, соціальних мереж, відеохостингів, месенджерів і VPN-сервісів, — що поступово формує «цифрову залізну завісу»; криміналізація альтернативної точки зору, коли навіть окремі висловлювання або репости можуть призвести до переслідування; фізичне

усунення інакомислячих через репресії, арешти та ув'язнення; демонтаж залишків незалежної медійної системи, яку цілеспрямовано перетворюють на пропагандистську структуру; легітимізація жорсткої внутрішньої політики через антизахідну риторичку та образ постійної інформаційної загрози ззовні; а також остаточна відмова від симуляції плюралізму, що раніше слугував елементом інформаційної автократії. Таким чином, інформаційна диктатура постає не лише як результат ескалації авторитарного контролю, а як формалізована система тотального домінування в інформаційній сфері, де головним інструментом управління стає не переконання, а примус, страх і ізоляція.

Соціальні наслідки таких змін є глибокими. З одного боку, інформаційна диктатура сприяє формуванню замкнутого інформаційного середовища, де домінує державна пропаганда. З іншого — вона провокує зростання соціальної напруги через обмеження зворотного зв'язку та придушення альтернативних поглядів. Кількісні дані про репресії (понад 116 тис. переслідуваних з 2018 року) свідчать про безпрецедентний масштаб державного терору, який за масштабами перевершує практики СРСР по смерті Й. Сталіна.

У перспективі подальша еволюція інформаційної диктатури може призвести до ще більш жорстких заходів, але її ефективність залишається сумнівною. Історичний досвід свідчить, що технічні обмеження рідко є абсолютними, а репресії часто стимулюють підпільні форми опору. Таким чином, сучасний російський режим, перетворившись на інформаційну диктатуру, стикається з парадоксом: посилення контролю послаблює його довгострокову стабільність, викликаючи внутрішній розкол і зовнішні загрози.

Це дослідження підкреслює необхідність міжнародної уваги до інформаційних практик авторитарних режимів, а також важливість захисту свобод у цифрову епоху. Воно слугує науковим підґрунтям для подальших аналізів трансформації сучасних автократій та їхнього впливу на глобальну безпеку.

Список літератури

1. В 2022 году Кремль не только вторгся в Украину, но и устроил масштабные политические репрессии в России Возбуждены сотни уголовных дел. Заблокированы 200 тысяч сайтов. Главное из отчета «ОВД-Инфо» – Meduza. *Meduza*. URL: <https://meduza.io/feature/2022/12/23/v-2022-godu-kreml-ne-tolko-vtorgsya-v-ukrainu-no-i-ustroil-masshtabnye-politicheskie-repressii-v-rossii> (дата звернення: 08.11.2024).
2. Волков Д., Гончаров С. Российский МедиаЛандшафт – 2017. Левада-Центр: От мнений – к пониманию. URL: <https://www.levada.ru/2017/08/22/16440/> (дата звернення: 29.05.2025).
3. Враги России. Левада-Центр: От мнений – к пониманию. URL: <https://www.levada.ru/2018/01/10/vragi-rossii/> (дата звернення: 29.05.2025).
4. Глава лютеран Латвии увидел в Путине посланника Бога - для латышей. NEWSru.com. URL: <https://www.newsru.com/religy/06may2014/vanags.html> (дата звернення: 29.05.2025).
5. Граждан затягивает Сеть. Газета РБК. URL: <https://www.rbc.ru/newspaper/2016/11/18/582dc27f9a794723c3f3a270> (дата звернення: 29.05.2025).
6. Дем'яненко Б. Л. Автократія. – ВУЕ. URL: <https://vue.gov.ua/Автократія> (дата звернення: 02.12.2024).
7. Денис. Провайдер «Ярнет» из Ярославля раскрыл принцип работы ТСПУ от РКН при условии аварии в сетях оператора связи. *Хабр*. URL: <https://habr.com/ru/news/774734/> (дата звернення: 31.01.2025).
8. Жданова Н. From pulpit to propaganda machine: tracing the Russian Orthodox Church's role in Putin's war. *Reuters Institute for the Study of*

- Journalism*. URL: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/pulpit-propaganda-machine-tracing-russian-orthodox-churchs-role-putins-war> (дата звернення: 02.12.2024).
9. Жмаєва Н. С., Гохман К. Є. Концептуальні засади аналізу дискурсу. *ICI Journals Master List*. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/522031.pdf> (дата звернення: 26.03.2025).
10. Иностранний агент – Википедия. Википедия – свободная энциклопедия. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Иностранний_агент#В_России (дата звернення: 29.05.2025).
11. Информационные источники. Левада-Центр: От мнений – к понимаю. URL: <https://www.levada.ru/2018/04/18/informatsionnye-istochniki/> (дата звернення: 29.05.2025).
12. Карелов С. Информационные автократии – как модель будущего. Medium. URL: <https://sergey-57776.medium.com/информационные-автократии-как-модель-будущего-aa322922d809> (дата звернення: 29.05.2025).
13. Колесніков А. Scientific putinism: shaping official ideology in russia. *Carnegie Endowment for International Peace*. URL: <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2022/11/scientific-putinism-shaping-official-ideology-in-russia?lang=en> (date of access: 02.12.2024).
14. Крым. Левада-Центр: От мнений – к понимаю. URL: https://www.levada.ru/2021/04/26/krym/?fbclid=IwAR1-19nWrtxAXrBi7AD9kMRPWr03m9klne-f_o3v7Sh2TBYIiUYYP16gFvxI (дата звернення: 29.05.2025).

15. Кто ещё может позволить себе «пересекать двойную сплошную». Эхо Москвы. URL: <http://echo.msk.ru/blog/varfolomeev/1937832-echo> (дата звернения: 29.05.2025).
16. Кузнец Д., Ершов О. Stop the steal, rock the vote Meduza explains the debate about the legitimacy of Moscow's online elections – Meduza. *Meduza*. URL: <https://meduza.io/en/feature/2021/09/29/stop-the-steal-rock-the-vote> (date of access: 08.11.2024).
17. Кузнец Д. Here's why statisticians are calling Putin's constitutional plebiscite the most fraudulent vote in Russia's recent history – Meduza. *Meduza*. URL: <https://meduza.io/en/feature/2020/07/06/here-s-why-statisticians-are-calling-putin-s-constitutional-plebiscite-the-most-fraudulent-vote-in-russia-s-recent-history> (date of access: 06.11.2024).
18. Лебедева О. В 2024 году РФ заблокировала рекордное число сайтов – DW – 28.01.2025. dw.com. URL: [https://www.dw.com/ru/v-2024-godu-rf-zablokirovala-rekordnoe-cislo-sajtov/a-71439595#:~:text=В%20общей%20сложности%20под%20блокировку%20попали%20порядка,вторник,%2028%20января,%20ссылаясь%20на%20реестр%20"Роскомсвободы"](https://www.dw.com/ru/v-2024-godu-rf-zablokirovala-rekordnoe-cislo-sajtov/a-71439595#:~:text=В%20общей%20сложности%20под%20блокировку%20попали%20порядка,вторник,%2028%20января,%20ссылаясь%20на%20реестр%20). (дата звернения: 29.05.2025).
19. Лютова М. Putin's 'fear dictatorship' Political scientist Daniel Treisman on the state of Russia's autocracy – Meduza. *Meduza*. URL: <https://meduza.io/en/feature/2023/07/24/putin-s-fear-dictatorship> (date of access: 21.11.2024).
20. Мартынова П., Лузгин А. Роскомнадзор заблокировал Discord. – РБК. URL: https://www.rbc.ru/technology_and_media/08/10/2024/67054cbf9a79474670135b84 (дата звернения: 31.01.2025).
21. Мартынова П. Google ответил на данные о замедлении YouTube. – РБК. URL:

- https://www.rbc.ru/technology_and_media/02/08/2024/66ac42089a79470ef13d71eb (дата звернення: 31.01.2025).
22. молчание ягнят. ответы на незадаанные вопросы – LiveJournal. URL: <https://mi3ch.livejournal.com/3686278.html> (дата звернення: 29.05.2025).
23. Нежелательные организации – EADaily. URL: <https://eadaily.com/ru/information/unwanted> (дата звернення: 31.01.2025).
24. Немкин А. Доступ к Viber официально ограничен в России. *Telegram*. URL: <https://t.me/ainemkin/3496> (дата звернення: 31.01.2025).
25. Овчинникова Ю. Роскомнадзор не увидел оснований для разблокировки Twitter. *РБК*. URL: <https://www.rbc.ru/politics/10/04/2023/64343ebb9a794760f9ad4fad> (дата звернення: 31.01.2025).
26. Пламенев И., Полякова В. Песков назвал проблемы с YouTube не приоритетными для россиян. *РБК*. URL: <https://www.rbc.ru/politics/15/11/2024/673711829a7947d97dbeb249> (дата звернення: 31.01.2025).
27. Правители. Левада-Центр: От мнений – к пониманию. URL: <https://www.levada.ru/2017/02/15/15388/> (дата звернення: 29.05.2025).
28. Правительство подводят рост цен и соцзащита. *Коммерсантъ*: последние новости России и мира. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/3071801> (дата звернення: 29.05.2025).
29. Режим Путіна: перезавантаження-2018 / М. М. Розумний (заг. ред.), Я. В. Бережний та ін. – Київ: НІСД, 2018. – 480 с.
30. Резникова Е., Коростелев А. 2024 Исследование путинских репрессий. – Проект. URL: <https://www.proekt.media/guide/repressii-v-rossii/> (дата звернення: 31.01.2025).

31. РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ ЗМІ В РФ. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2016-12/zmi-915da.pdf> (дата звернення: 29.05.2025).
32. Роскомнадзор. – Telegram. URL: https://t.me/rkn_tg/1306 (дата звернення: 31.01.2025).
33. Роскомнадзор – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Роскомнадзор> (дата звернення: 29.05.2025).
34. Роспечать: состояние и перспективы развития рынка прессы в России. AdIndex. URL: <https://adindex.ru/publication/analytics/channels/2017/08/21/161820.phtml> (дата звернення: 29.05.2025).
35. Список иностранных агентов (Россия) – Википедия. Википедия – свободная энциклопедия. URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_иностраннных_агентов_\(Россия\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_иностраннных_агентов_(Россия)) (дата звернення: 29.05.2025).
36. Сурганова Е. «Это позор и *****» Как медиарынок отреагировал на смену главного редактора «Ленты.ру». Lenta.RU. URL: <https://lenta.ru/articles/2014/03/13/lenta/> (дата звернення: 29.05.2025).
37. Сучасні Методи Контент-Аналізу / К. В. Батаєва та ін. – НУА. URL: http://arkhiv.nua.kharkov.ua/images/stories/Kafedri/Kaf_sociologii/sobitiya/53/Sovr_met_kont.pdf (дата звернення: 26.03.2025).
38. Телеканал Дождь. Тройная сплошная: кто стоит за покупкой РБК и что хочет Кремль от нового собственника. Телеканал Дождь. URL: https://tvrain.tv/teleshov/notes/trojnaja_sploshnaja-434331/ (дата звернення: 29.05.2025).

39. Указ Президента Российской Федерации от 05.12.2016 г. № 646.
Президент России. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/41460> (дата
звернения: 29.05.2025).
40. УК РФ Статья 207.3. Публичное распространение заведомо ложной
информации об использовании Вооруженных Сил Российской
Федерации, исполнении государственными органами Российской
Федерации своих полномочий, оказании добровольческими
формированиями,... \ КонсультантПлюс. "КонсультантПлюс" -
законодательство РФ: кодексы, законы, указы, постановления
Правительства Российской Федерации, нормативные акты. URL:
[https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/19bf2b8e4b
62e143a17a50041a204252d0e263ce/](https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/19bf2b8e4b62e143a17a50041a204252d0e263ce/) (дата звернения: 29.05.2025).
41. УК РФ Статья 280.3. Публичные действия, направленные на
дискредитацию использования Вооруженных Сил Российской
Федерации в целях защиты интересов Российской Федерации и ее
граждан, поддержания международного мира и безопасности,
исполнения... \ КонсультантПлюс. "КонсультантПлюс" -
законодательство РФ: кодексы, законы, указы, постановления
Правительства Российской Федерации, нормативные акты. URL:
[https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/1aa9268e7d
3bd57bcbd46a3016641c5af64b9c87/](https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/1aa9268e7d3bd57bcbd46a3016641c5af64b9c87/) (дата звернения: 29.05.2025).
42. Участники митинга в защиту Telegram потребовали отправить в
отставку главу Роскомнадзора. Inshe.tv. URL:
<https://inshe.tv/suspilstvo/2018-04-30/329032/> (дата звернения:
29.05.2025).
43. Харчевникова П., Анисимова Н. Россияне сообщили о сбоях в
работе YouTube. – РБК. URL:
<https://www.rbc.ru/society/01/08/2024/66aade959a7947e13d348d20>
(дата звернения: 31.01.2025).

44. Хижняк Ю. Не згоден, значить, «екстреміст»: у РФ змінюють законодавство, щоб придушити опозицію. RFI. URL: <https://www.rfi.fr/uk/міжнародні-новини/20240723-не-згоден-значить-екстреміст-у-рф-змінюють-законодавство-щоб-придушити-опозицію> (дата звернення: 29.05.2025).
45. Ясакова Е. Суд запретил Instagram и Facebook. Что это значит для пользователей. РБК. URL: https://www.rbc.ru/technology_and_media/21/03/2022/6238a5e89a79477e5dc0245f (дата звернення: 31.01.2025).
46. Ясинская М. В Москве на акцию протеста против блокировки Telegram собрались более 11 тысяч человек. Зеркало недели | Дзеркало тижня | Mirror Weekly. URL: <https://zn.ua/WORLD/v-moskve-na-akciyu-protesta-protiv-blokirovki-telegram-sobralis-bolee-11-tysyach-chelovek-282728.html> (дата звернення: 29.05.2025).
47. Contributors to Wikimedia projects. Интернет-цензура в россии. – Википедия. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Интернет-цензура_в_России (дата звернення: 02.12.2024).
48. Contributors to Wikimedia projects. Media freedom in russia. – Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Media_freedom_in_Russia (date of access: 20.11.2024).
49. Contributors to Wikimedia projects. Список заблокированных в России СМИ. – Википедия. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_заблокированных_в_России_СМИ (date of access: 31.01.2025).
50. De Witte M. Don't underestimate Russia's capabilities, influence. *Stanford Report*. URL: <https://news.stanford.edu/stories/2021/02/dont-underestimate-russias-capabilities-influence-global-stage> (date of access: 02.12.2024).

51. Guriev S., Treisman D. Informational autocrats. – *Journal of Economic Perspectives*. 2019. Vol. 33, no. 4. P. 100–127. URL: <https://doi.org/10.1257/jep.33.4.100> (date of access: 02.12.2024).
52. HRF. Vladimir Kara-Murza's Conviction and Unprecedented Sentence are Unjust - Human Rights First. *Human Rights First*. URL: <https://humanrightsfirst.org/library/vladimir-kara-murzas-conviction-and-unprecedented-sentence-are-unjust/> (date of access: 31.01.2025).
53. Interfax. В России блокируют 167 VPN-сервисов и больше 200 почтовых сервисов. *Interfax.ru*. URL: <https://www.interfax.ru/russia/927461> (дата звернення: 31.01.2025).
54. Interfax. В России заблокированы 197 VPN-сервисов. – *Interfax.ru*. URL: <https://www.interfax.ru/russia/988396> (дата звернення: 31.01.2025).
55. Litvinova D. How the Kremlin gained control of Russia's media. – Reuters Institute. URL: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/news/how-kremlin-gained-control-russias-media> (date of access: 02.12.2024).
56. Parkinson J., Hinshaw D. Evan Gershkovich Loved Russia, the Country That Turned on Him. *The Wall Street Journal*. URL: <https://www.wsj.com/articles/wsj-reporter-evan-gershkovich-detained-russia-cd03b0f3> (date of access: 29.01.2025).
57. Reporters sans frontières. Russie. Bienvenue sur le site de Reporters sans frontières | RSF. URL: <https://rsf.org/fr/russie> (date of access: 29.05.2025).
58. Reuters. Germany investigates attempted murder of 'poisoned' Russian journalist. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/germany-investigates-attempted-murder-poisoned-russian-journalist-2023-08-25/> (date of access: 31.01.2025).

- 59.RFE/RL. 'Undesirable' In Russia: What Does The Label Mean And What Are The Consequences?. *RadioFreeEurope/RadioLiberty*. URL: <https://www.rferl.org/a/radio-liberty-undesirable-designation-russia-explainer/32828027.html> (date of access: 31.01.2025).
- 60.Russia: Freedom in the World 2024. – Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/country/russia/freedom-world/2024> (date of access: 20.11.2024).
- 61.Russia: kremlin's ruthless crackdown stifles independent journalism and anti-war movement. *Amnesty International*. URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/03/russia-kremlins-ruthless-crackdown-stifles-independent-journalism-and-anti-war-movement/> (date of access: 13.11.2024).
- 62.Russie. *Bienvenue sur le site de Reporters sans frontières / RSF*. URL: <https://rsf.org/fr/russie> (date of access: 29.05.2025).
- 63.Service R. R. Kremlin critic says she experienced possible poisoning symptoms; report says others also fell ill. *RadioFreeEurope/RadioLiberty*. URL: <https://www.rferl.org/a/russia-kremlin-critics-suspected-poisonings-arno-herbst/32414180.html> (date of access: 31.01.2025).
- 64.Silva K. G20 Brisbane: Cossack group says Vladimir Putin 'sent by God'. *Brisbane Times*. URL: <https://www.brisbanetimes.com.au/national/queensland/g20-brisbane-cossack-group-says-vladimir-putin-sent-by-god-20141115-11ng5k.html> (date of access: 29.05.2025).
- 65.Wallander C. A. How the Putin regime really works. – *Journal of Democracy*. URL: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/how-the-putin-regime-really-works/> (date of access: 02.12.2024).

АНОТАЦІЯ

Дипломної роботи

Тема: “Гене́за інформаційної автократії в РФ у період правління В. Путіна”

Турченко́ Микола Микола́йович

Факультет соціальних наук та соціальних технологій, Магістерська програма «Політологія»

кандидат наук, старший викладач Єремєєв О. С.

Рецензент

13.06.2025 р.

У дипломній роботі досліджується феномен інформаційної автократії як сучасної форми авторитарного управління, що ґрунтується на тотальному контролі над інформаційним простором. На прикладі політичного режиму Російської Федерації під керівництвом Володимира Путіна проаналізовано основні аспекти інформаційної автократії, зокрема маніпуляцію інформацією, імітацію демократичних процесів, цензуру, обмежене використання насильства, цифрові репресії та пропагандистські наративи. Особливу увагу приділено трансформації цього режиму в умовах повномасштабної війни, що розпочалася 24 лютого 2022 року, з акцентом на переході від інформаційної автократії до інформаційної диктатури. Демонструється, як контроль над медіа та інформаційним простором став не лише ключовим інструментом внутрішньої легітимації режиму та придушення інакодумства, але й засобом досягнення зовнішньополітичних

цілей Кремля. Робота підсумовує, що сучасна Росія є типовим прикладом еволюції інформаційної автократії в жорсткішу форму диктатури, де інформаційний контроль виконує центральну функцію в збереженні авторитарної влади.

Ключові слова: інформаційна автократія, Росія, Путін, контроль медіа, цифрові репресії, дезінформація, інформаційний контроль, цензура, медіа, маніпуляція громадською думкою, інформаційна диктатура.